

principes worstelen om de macht. De tegenstelling gaat tusschen reinheid en onreinheid, die zich zoowel in gedachten, woorden en handelingen, als in het lichamelijke leven van den mensch, maar ook in de natuur voltrekt. De ziekte is het werk van het booze principe. Zij is onrein, zooals het lijk en de afscheidingsproducten van het lichaam.

Tot den priester wendt men zich daarom ook in dagen van ziekte. Men rekent er op, dat hij in staat is door zijn godsdienstige handelingen en ceremoniën het onreine principe te verdrijven.

Ook hier dus weer een overgaan in elkaar van religie, magie en geneeskunde. De priester is door zijn magie de geneesheer hij uitstek.

En als laatste voorbeeld van bovengenoemde betrekking in de grijze oudheid, wil ik nog wijzen op den z.g. tempelslaap, zooals deze vooral in Griekenland in gebruik was.

De god Asclepius werd daar vereerd als degeen, die de ziekten kon genezen. In verschillende plaatsen had hij zijn tempels. De voornaamste was in Epidaurus gelegen. Vooral daarheen stroomde een groote schare van hulpzoekenden.

De zieke mocht niet dadelijk den tempel betreden. Allerlei voorbereidingen moesten daaraan voorafgaan, onder meer bestaande in het verrichten van wasschingen, het nemen van baden, het doen van gebeden, het brengen van offers en het houden van vastendagen. Daarbij kreeg hij ruimschoots gelegenheid kennis te nemen van de inscripties en afbeeldingen, waarin vroegere patiënten van hun wonderbare genezingen verhaalden. Priesters gaven daarbij de noodige toelichtingen.

Zoo werkte de geheele omgeving er toe mee hem in de grootste spanning te brengen.

In zulk een toestand werd hij dan eindelijk des avonds tot het binnenste van den tempel toegelaten. Nog eenmaal werden offers gebracht en dan legde hij zich met zijn medelotgenoten neer aan den voet van het beeld van Asclepius. Slaap maakte zich van hem meester. En nu verscheen in den droom de god met zijn dochter Hygieia en zijn slangen. De één meende zijn aanraking te gevoelen, de ander geloofde hem te hooren spreken, een derde zag de slangen zijn wonden lekken. Aan sommigen werden geneesmiddelen en bepaalde kuren voorgeschreven. En als de morgen aanbreek, kon hier een blinde weer zien, daar een doove weer hooren, en ginds een ander den inhoud zijner droomen aan de priesters mededeelen, die dan voor een verklaring daarvan moesten zorg dragen. Bracht de eerste nacht geen raad, dan werden meerdere nachten in het heiligdom doorgebracht. En bleef tenslotte ieder succes uit, dan moest dit toegeschreven worden aan het onjuiste begrip van den patiënt, die zijn ondervinding in den droom op een verkeerde wijze aan de priesters had weergegeven.

Met deze voorbeelden uit de oude wereld wil ik volstaan.

Toch moet ik voor één misverstand waarschuwen.

Al speelde de magie bij de genezing van den zieke de hoofdrol, niettemin valt in de maatregelen, die de magier zijn patiënten voorschreef, heel veel te onderscheiden, wat naar onze moderne inzichten met tooverij niets te maken had, maar integendeel op een goede waarneming der natuurprocessen berustte.

De artsenschat der Babyloniërs bevat een tamelijk groote verzameling van geneesmiddelen, die afkomstig zijn uit het rijk der planten, dieren en mineralen. En in een rijke verscheidenheid van vormen vindt de therapie aanwending: in dranken, mixturen, zalven, omslagen, baden en clysmata.

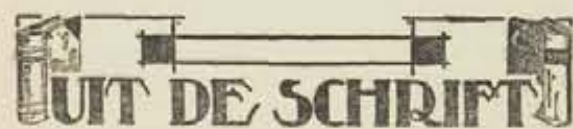
De voorstellingen, die de Perzen zich over reinheid gevormd hadden, leidden tot een hygiënische levenswijze.

De priesters in den tempel van Asclepius gaven bij uitlegging der droomen meestal zeer behartigenswaardige voorschriften, waarbij zij vooral aandacht schonken aan een passend dieet en een verstandige levenswijze.

Inderdaad, men mag bij de beoordeeling van de geneeskunde der oudheid niet vergeten, dat veel, wat op magie geleek en als zoodanig ook bedoeld werd, in den grond niets anders was als het gebruik maken van bloot-natuurlijke processen, die men door ervaring had leeren kennen.

's Gr.

G. K. S.

Zaag en bijl in 's Heeren hand.

Zal een bijl zich beroemen tegen dien, die daarmede houwt?
Zal een zaag pochen tegen dien, die ze trekt?
Jes. 10: 15a.

Zóó als er vandaag gestreden wordt om een pan-europeesche macht, zóó werd in Jesaja's tijd geworsteld voor de panaziatische. Er was een machtig rijk, dat heel Azië (natuurlijk naar de kaart van

destijds gezien) aan zich wilde onderwerpen, en dat in dien wedloop het al een heel eind gebracht had. Assur (Assyrië) heette dat rijk. Tegen dat rijk werd hier geconspireerd, en daar alleen maar gezocht. De lijst van overwinningen was lang, de katalogus van genomen steden was aanzienlijk. Kleinere staten allieerden zich tegen Assur; en wie dan niet mee wou doen, die kon op oorlog rekenen (Jes. 7), of werd voor 't minst verrader van de gemeenschappelijke zaak genoemd. Het uitzien was naar een machtigen bondgenoot, die den opdringer zou weten tegen te houden.

Zoo bleef Azië leven „tusschen hoop en vrees“.

Maar in dat land, waar men te leven heeft „in het geloof“, in Judea, en in de stad, die beloften had voor een eeuwig koningschap (zij het ook een ander, dan Assur kon verjagen), daar leefde en werkte de profeet Jesaja. Hij behoorde niet tot dat ongelukkige slag menschen, hetwelk de leus aanheft: de kerk heeft niet met de zaken van staat of staten te maken. Want in zooverre alles met alles te maken krijgt, de staat ook met de kerk (het maar overal op!), in zooverre heeft de profetie ook te doen met de dingen van den dag. Teneinde de beginselen, die Gods Woord daarvoor geeft, te prediken, en de veronachtzaming daarvan, waar ze ook aan den dag trede, te oordeelen in den naam des Heeren. Teneinde ook op concrete erkenning en doorvoering daarvan in het eigen volksleven aan te dringen.

Zoo moest dan ook Jesaja zich wel uiten over het „probleem-Assur“. Hij heeft het zóó uitvoerig gedaan, en zóó indringend, dat de inhoud zijner profetieën het tegendeel is van simplistisch. Wij zien vandaag zoo heel veel simplistische redeneringen opdisschen; die vroeger putte uit zes, zeven, acht persbureaux, die leeft en zweert er thans bij één; en die eertijds de kansen van den één afwoog tegen die van den ander, spreekt thans rechthoekig, ook in de toekomstvoorspelling. Wie met pro én contra begon, eindigt maar al te vaak in het pro of contra.

Maar niet alzoó Jesaja. Wat hij, temidden van de hovelingen en ministeries (het parlement was daar) over de Assyrische kwestie in te brengen heeft, schijnt zóó ingewikkeld, en ligt dermate verspreid, dat men later heele theologische verhandelingen heeft kunnen schrijven over het probleem „Jesaja und Assur“.

Met name het kruisen van twee lijnen, die men door Jesaja's woorden loopen zag, gaven aanleiding tot verwondering bij die schrijvende theologen van daarnet. Hoe kon dat nu? Den éénen keer scheen Jesaja pro-assyrisch, den anderen keer was de man sterk anti. Hij was niet gemakkelijk in te deelen bij een partij, en heelemaal niet simplistisch.

Immers, den éénen keer scheen hij pro-assyrisch. Dat was, vond men, het geval zoo dikwijls als hij zeide: niet tegen Assur u allieeren en den éénen heiden bestrijden met behulp van den ander; want ge moet den strijd des Heeren voeren, en kunt dat niet doen in bond met heidenen. Inderdaad, Jesaja heeft sterk gepleit tegen een consequente, nimmer kamp gevende anti-Assur-politiek, en tegen een geallieerd front, dat heidendom met heidendom zou willen uitroeien. Judea kan niet met heidenen zich verzwageren; gebeden sluiten wapenen niet uit, maar sommige wapendragers sluiten de gebeden uit, — net als Assur. En dan moet men in Jeruzalem niet capituleeren voor de alleen-maarmet-wapengeweld-methode. Als Jeruzalem de antithese tusschen zwakken en sterken, tusschen grooten en kleinen zou gaan preeken, en dáárnaar handelen, wél, wat onderscheid blijft er dan nog over tusschen Assur en Judea? Ook Assur zweert bij de tegenstelling sterk-zwak; het denkt in machts-termen. Maar Jeruzalem moet in geloofstermen denken. Het wete, dat de eigenlijke en de blijvende antithese die tusschen de vreeze en de verwerping van den Heere is. En dáár mee rekene Jeruzalems Koning. Dan zal hij niet zich tegen Assur allieeren met heidenen. Dan zal hij Assur zien als een geesel Gods, die de volken tuchtigt om hun zonde, en die dan ook de bondsgemeente aanleiding tot bekeering worden moet. Tegen Assur geen wapengeweld meer, als God het eenmaal zelf uit de handen sloeg. Wie keert den geesel Gods?

Maar nu komt die andere lijn, die de theologen, die simplistisch willen hooren spreken, altijd zoo verwondert. Hoe fel kan Jesaja tegen Assur spreken! Ook Assur zal verbroken worden, zegt hij; en de Heere zelf zal hem verslaan.

Waarom, Jesaja?

Hoor toe: Zal een bijl zich beroemen tegen dien, die daarmede houwt? Zal een zaag pochen tegen dien, die ze trekt?

Jesaja ziet boven elk conflict de hand van den Heere, van Jahwe. En als Assur in eigen kracht roemt, eigen vleesch tot zijn arm stelt, zich zelf vergoddelijkt, „dan zal de God, die de zaag door Azië's boomen joeg, aan de zaag herinneren, dat ze ook maar instrument was in Zijn hand. En de bijl, die aan den wortel der aziatische boomen was gelegd, moet niet meenen, dat de bijl alles is! Tenslotte komt het op Hem aan, die er mee slaat en houwt“; — dat is Jahwe, de God van David,

de God van Davids grooten Zoon. Die God is er in de panaziatische crisis. Hij is er met en in Zijn wil tot openbaring van het koningschap van Davids grooten Zoon. En Hij zal het Rijk van dien Zoon doen komen, mee door Assur's drijvend geweld heen. Alle instrument, dat tegen Jahwe zich verheft, zal zelf verbroken worden. De contrasten tusschen grooten en kleinen zullen ondergeschikt gemaakt worden aan de antithese tusschen Jahwe-Christus en den Antichrist, die zelf, hoewel maar mensch, God heeten wil.

Laat ons nu vooral niet... simplistisch redeneeren, simplistisch dezen „tekst“ „hanteeren“. Ze loopen weer over onze straten, de menschen, die precies weten, dat „de“ antichrist er is; ze hebben, gelijk in elke eeuw, hun rekensommetje soms klaar: 666. Ze vergeten, dat zoo'n rekenkunstje ook toegepast is op Genserik, op Oranje, op den laatsten deutschen Keizer, op Napoleon etc.

Neen, neen, dien kant niet uit. Die gang is gevaarlijk. Want welke zaag is ooit aan het oordeel der weg-werping ontkomen, als ze principiëel ging pochen tegen wie haar trok? Was de verbondsgemeente van Israël soms niet zoo'n zaag? Maar toen ze op Golgotha pochte en na Pinkster bleef pochen, is ze in een hoek gesmaakt. O, het arme zaad van Abraham! Ook die kerk valt onder dit oordeel, welke niet meer weet van het oneindig kwalitatief verschil tusschen het instrument en God, die het gebruikt. Een kwaliteitsverschil, dat wij te zien hebben niet als een werkformule voor een theorie, doch in het geloof aan de realiteit van Gods verbond, dat zelf alleen mogelijk was door dit kwaliteitsverschil, doch dat voort het ons geopenbaard heeft zonder vreeze.

Neen wij gaan geen boomen kappen en doorzagen met dezen zaag-en-bijl-tekst. We gaan er althans niet op UIT trekken, voor dat zagen en kappen. Want we schrijven dit tekstwoord aan den ingang van onzen eigen hof, dien wij te bewerken kregen. En als wij het dáár hebben te lezen gehangen, voor ons zelf, ons, ons zelf, dan roepen we ook alle panaziaten, en alle paneuropeërs op om mee te lezen, om mee te schrikken, om mee te aanbidden voor den éénigen God, die eeuwig leeft, die alleen God is, die alle antichristenen en ook eenmaal, God weet wanneer, den Antichrist verdoen zal door den adem van Zijn mond, en die ons, hanteerders van de zaag van dezen pretekst, slechts genadig wezen zal in den Heere Jezus Christus; Hij is de zaag, die nooit gepocht, de bijl, die nooit dan in den Heere heeft geroemd, en die toch is weggevoerd en verdaan, om onzentwil, opdat wij leven zouden, alleen door Hem.

K. S.

„DAT ICK DOCH VROOM MACH BLIJVEN...“

Wij leven wel heel snel. Nauwelijks heeft men getracht, van de nieuw ontstane situatie in bezet Nederland zich een denkbeeld te vormen, of de bladen melden nieuwe verordeningen, die men eerst moet trachten te „lezen“, om eerst daarna te kunnen zeggen, bij benadering, wat zij voor ons volk betekenen.

Zoo is het met name op het oogenblik, waarop deze regelen geschreven worden. De bladen publiceerden op Donderdag 6 Juni 1940 de verordening van den Commissaris vanwege het Duitsche rijk voor het bezette gebied van het Nederlandsche rijk tot uitoefening van de overheersingsbevoegdheid in Nederland van 29 Mei 1940. Deze verordening bevat enkele bepalingen, die met name van het Christelijk volksdeel de aandacht zullen moeten vragen. En voorts geeft ze enkele aanduidingen, die er op wijzen, dat we nog niet alles kunnen overzien.

Ongetwijfeld zou het het gemakkelijkst zijn, na de lectuur van dit stuk „te doen, alsof onze neus bloedt“. Schrijven is altijd een verantwoordelijk werk, maar vooral in een tijd van oorlog en van bezetting, wijl in zulk een periode de daad van den één ook voor anderen gevolgen heeft, die men niet steeds overzien kan. Wie de pen opneemt, teneinde bij te dragen tot de „vorming“ eener publieke „meening“, dient zich ervan te doordringen, dat er althans een element van waarheid ligt in het woord, dat tegenwoordig nog al eens opgeld doet, en aan Goethe ontleend wordt, dat n.l. elke handeling noodwendigwijze onzedelijk is. Onzedelijk, wijl ze gevolgen meebrengt, die men niet kan overzien, en waarin toch, of men wil of niet wil, anderen worden betrokken. Natuurlijk is de stelling zelve vals, evenals het verband, waarin ze tegenwoordig geplaatst wordt (men wil er n.l. mee betoogen, dat we altijd in een z.g. grenssituatie zijn). Maar, — dat we voor anderen verantwoordelijk zijn, is waar. En dat we tegenwoordig in een grenssituatie verkeeren, en dan wel in heel bijzonderen zin, een situatie, waarin elk oogenblik een andere „wereld“ en een andere „orde“ in de onze binnenbreken

kan,
wonen
woord
Schu

Di
ven
lijk
zijn
trok
onze
onzede
zeer
keer
Ezechi
volge
Als de
maar
fetie l

Trou
zin da
en Zij
oogenb
neutra
de m e
macht,
zij me
leeren
die du
En am
wel ge
sche r
van be
spraak
klaring
bepall
onderg
en dat
gericht
macht'
„Onc
Met zw
tijd al
ber u
der be
betroff
onder
„De St
blad“,
algeme
betrok
nederl
tenen,
aldus:

ec
de
an
re
im
da
de
ge
en
lin
sel

Ond
waarin
zieh a
moet
machi
doch o
door C
zien, h
wát z
Dat
er van
concl
van he
het afl
al of
Hem, d
de men
Vader,

In d
zijds,
getee
duidel
brenge
gewete
Heere
gedenk
— heb
en kin
hebben
bracht
conflie
op tijd
zijn: s
Zijn l
Zijn v
te nem

We

de God is er
en in
genschap van
rijk van dien
drijvend ge-
Jahwe zich
e contrasten
ndergeschikt
chen Jahwe-
oewel maar

stisch rede-
nteren". Ze
nchen, die
ze hebben,
nietje soms
kunstje ook
op den laat-
e.
gang is ge-
het oordeel
icipieel ging
e verbonds-
zaag? Maar
nkster bleef
D, het arme
it onder dit
iet onzijdig
rument en
verschil, dat
armule voor
de realiteit
ogelijk was
orts het ons

en en door-
gaan er al-
gen en kap-
aan den in-
e bewerken
te lezen ge-
dan roepen
ropeers op
en, om mee
die eeuwige
ristenen en
Anlichrist
aond, en die
preektekst,
leere Jezus
ocht, de bijl.
eind, en die
a onzentwil,
hem,
R. S.

VEN

LIJVEN...."

eeft men ge-
bezet Neder-
laden melden
toet trachten
a zeggen, bij
men.

waarop deze
publiceerden
ing van den
voor het be-
t uitoefening
land van 29
e bepalingen,
l de aandacht
e enkele aan-
let alles kun-

it zijn, na de
neus bloedt".
werk, maar
ezetting, wij
én ook voor
eds overzien
te dragen tot
", dient zich
n element
nwoordig nog
tleend wordt,
ze onzedelijk
gt, die men
i, of men wil
Natuurlijk is
band, waarin
il er n.l. mee
ensituatie
verantwoor-
oordig in een
el bijzonder
k een andere
binnenbreken

kan, dat is, sedert we op een bezet grondgebied wonen, óók waar. We geven natuurlijk hier aan bedoeld woord een eigen beteekenis.

Schrijven is dus een zaak van verantwoordelijkheid.

Dit staat er evenwel tegenover: niet schrijven is óók een zaak van verantwoorde-lijkheid. Ook in de gevolgen van ons zwijgen zijn anderen betrokken; wie om die reden (het betrokken zijn van anderen in de gevolgen van onze daden), wie om die reden, zeg ik, „handelen" onzedelijk noemt, dient het niet-handelen evenzeer onzedelijk te achten. Spreken de herders verkeerd, de schapen zullen de gevolgen dragen, zegt Ezechiël. Spreken ze niet, de schapen zullen de gevolgen evenzeer dragen. Dat zegt Ezechiël óók. Als de profetie vals is, wordt het volk ontbloot; maar niet minder is dit het geval, als er geen profetie is. En ons arme volk is al „bloot" genoeg.

Trouwens, van grenssituaties gesproken, in welken zin dan ook, is niet God de Heere met Zijn wet en Zijn wil vlak bij ons? Laat Hij ons ook maar een oogenblik met rust? Zijn we tegenover Hem soms neutralen? Immers geen moment? En, wil men aan de menschen denken, met name aan de bezettende macht, die over onze grenzen heen gekomen is, zal zij met zwijgen genoegen nemen? De radioberichten leeren het ons wel anders, Nederlandsche militairen, die duitsche officieren niet groeten, worden gestraft. En ambtenaren, die hun post willen behouden, moeten wel geen eed van trouw aan den Führer van het Duitse Rijk afleggen, maar toch wel, en nu citeer ik § 7 van bovengenoemde verordening, nopens „de rechtspraak" (?), maar toch wel „onder eede een verklaring afleggen, dat zij de verordeningen en andere bepalingen van den Rijkscommissaris en van de hem ondergeschikte Duitse organen stipt zullen nakomen en dat zij zich zullen onthouden van elke handeling, gericht tegen het Duitse Rijk of de Duitse weermacht".

„Onder eede verklaren", — dat is dus spreken. Met zwijgen wordt geen genoegen meer genomen; de tijd althans kan komen, waarin ons zwijgen en berusten onvoldoende geacht wordt van de zijde der bezettende mogendheid. En al staat in de desbetreffende paragraaf deze bepaling gerangschikt onder het hoofd „de rechtspraak", althans in „De Standaard", in andere bladen, b.v. „Het Handelsblad", ontbreekt dit opschrift. Dáár is de bepaling algemeen, en raakt ze ook niet bij de rechtspraak betrokkenen. Ze betreft een breede categorie van nederlandsche burgers, onder wie ook belijdende christenen, leden der Gereformeerde Kerken. Ze luidt immers aldus:

„Binnen een termijn, die door den Rijkscommissaris wordt bepaald, moeten de in actieven dienst zijnde rechters, openbare ambtenaren en beambten, alsmede alle leeraars aan openbare en particuliere onderwijsinrichtingen onder eede een verklaring afleggen, dat zij de verordeningen en andere bepalingen van den Rijkscommissaris en van de hem ondergeschikte Duitse organen stipt zullen nakomen en dat zij zich zullen onthouden van elke handeling, gericht tegen het Duitse Rijk of de Duitse weermacht."

Onder eede verklaren. De tijd kan dus aanbreken, waarin ook vele van „onze" menschen een verklaring zich zullen hooren afvergen. Ze zullen hun mond moeten openen. Wetende, dat niet alleen gevolmachtigden van den Führer van het Duitse Rijk, doch ook de engelen Gods, en de gemeente, gekocht door Christus' bloed, en de Christus zelf zullen toezien, hoe zij hun mond openen. En zullen luisteren, wat zij verklaren.

Dat kan ongemeen ernstig worden. Het zal slechts er van afhangen, wat, en ten aanzien van welke concrete verordeningen, al of niet bij voorbaat, van hen gevraagd wordt te verklaren. Dáárvan zal het afhangen, of de gevraagde verklaring-onder-eede al of niet een verloochening zal beteekenen van Hem, die gezegd heeft: „wie Mij zal verloochenen voor de menschen, dien zal Ik ook verloochenen voor Mijnen Vader, die in de hemelen is."

In deze „grenssituatie" staande verklaren wij onzerzijds, dat de grenzen nog niet duidelijk afgeteekend zijn. Hopen wij, dat ze, als ze eenmaal duidelijk zijn, geen gewetensconflicten zullen meebrengen. En — hopen wij vooral, dat, indien er gewetensconflicten zouden komen, alsdan God de Heere ons getrouw zal bevinden. Onze soldaten — wij gedenken met weemoed de gewonden en gesneuvelden — hebben hun harden plicht gedaan. Hun vrouwen en kinderen, broers en zusters, vrienden en verloofden, hebben voor de zaak van onze Koningin het offer gebracht. Zij hadden het zwaar. Indien er gewetensconflicten zouden komen, dan zal het zaak zijn, ons op tijd te herinneren, dat we allemaal soldaten zijn: soldaten van Christus, onzen Koning. En dat in Zijn leger niemand met groot verlof gaat; dat in Zijn volk niemand niet aan den strijd hoeft deel te nemen.

We spraken tot nu toe over die gewetensconflicten

slechts onderstellenderwijs. Tot op heden n.l. is mij geen enkele verordening onder de oogen gekomen, die ons geweten in het gedrang brengt. Wij behoeven niet in te stemmen met de positieve beweringen aangaande de gedragingen onzer thans naar elders uitgeweken regering, zóó, als deze beweringen ten overstaan van onze ontwapende natie zijn uitgesproken in de Ridderzaal van Den Haag. Als wij een proclamatie zien aangeplakt, waarvan de duitsche tekst beweert, dat deze regering de katastrofe „heraufbeschwoeren" heeft, doch de nederlandsche tekst precies het omgekeerde beweert, dat n.l. die regering de katastrofe „bezwoeren" heeft, dan behoeven we niet daaronder te schrijven, dat de nederlandsche tekst wel een onwaarheid zegt (want zij kon volgens Generaal Winkelman de katastrofe niet „bezwoeren"), doch dat het onze over denken; niemand vraagt van ons, dat wij de geschiedenis niet meer zelf zullen trachten te schrijven.

Wel is van ons gevraagd, dat wij ons niet met geweld zullen verzetten. En dat zal van ons christenvolk niet tevergeefs gevraagd zijn. De bevoegde nederlandsche overheid heeft de wapens neergelegd, en bevel daartoe gegeven; en het staat niemand vrij, haar bevel, gegeven in naam der Koningin, te weerstreven. Engeland speelt een gevaarlijk spel, door de „regering", die Koning Leopold van België ongehoorzaam was, publiek te erkennen. Op dit punt zal bij ons christenvolk geen enkele moeite bestaan tegen een eventueel in dezen gevorderde verklaring onder eede. Het is goed, naar twee kanten te zien. Indien vandaag een engelsche macht onzen bodem zou bezet hebben, en van ons een verklaring zou vorderen, of een handeling, volgens welke Koning Leopolds gezag van geenlei waarde zou mogen heeten, dan zouden wij moeten neen zeggen. Een klein bewijs, hoe moeilijk het kan worden in een bezet gebied, denk aan België.

Ook in andere opzichten kunnen we tot nu toe gewetensconflicten nog afwezig noemen. Ongewapenden behoeven niet zich uit te spreken over de machtsmaatregelen, die de gewapenden in het huis der ongewapenden nemen.

Maar als een belofte van hen gevraagd wordt, een verklaring-onder-eede, dan moeten zij spreken.

En dan?

Dan zal alles afhangen van den inhoud dezer verordeningen, aan welke zij zullen moeten beloven zich te onderwerpen.

Hier kan worden gerekend met de christelijke belijdenis van een zeer groot deel van ons volk, en met zijn eed van trouw aan God en aan onze Koningin. Het kan evenwel ook anders zijn.

Het geval kan óók zich voordoen, dat de duitsche machthebbers wel in goede meenen, niemands geweten te hinderen, en toch dien hinder aan dat geweten aandoen.

Want wat zullen „de belangen" van het „Groot-Duitsche Rijk" zijn, welke, naast „de openbare orde of het openbare leven in Nederland", in de oogen der duitsche autoriteiten maatregelen van wetgeven den aard wettigen? En wat zal het verband tusschen die belangen en die maatregelen zijn, zóó als genoemde autoriteiten het zien, en stellen?

En wat zal gerekend worden onder de „handeligen, die Rijks- en Duitse vijandig zijn"? Het opsporen daarvan behoort, evenals het bestrijden, tot de taak van de duitsche politie, aan welke de nederlandsche ondergeschikt is verklaard.

Wij weten dit niet, en hopen, ja, bidden, dat op dit punt bepaalde conflicten mogen uitblijven. Dat onze hemelsche Vader ons niet beproeve boven ons vermogen, en ons niet leidt in verzoeking.

Maar dat hier voetangels en klemmen kunnen gaan liggen, zal ieder duidelijk zijn, die weet, wat christelijk is. Tot de taak van den Commissaris-generaal voor Bestuur en Justitie b.v. behooren o.m. de aangelegenheden betreffende het onderwijs en de kerken. Eveneens die betreffende de culturele en sociale zorgaan de jeugd. Tot de taak van een anderen functionaris, n.l. den Commissaris-generaal voor bijzondere gevallen, behooren alle vraagstukken betreffende de vorming van de openbare meening en niet-economische vereenigingen. Tot de taak van de gevolmachtigden van den Rijkscommissaris voor de afzonderlijke provincies behooren al weer alle aangelegenheden van de vorming van de openbare meening in het aan hem toegewezen gebied.

Hier liggen ze, als ze er komen, de voetangels en de klemmen.

Wij gelooven te mogen zeggen, dat het nederlandsche volk, en met name het christelijke, genoegzaam is gedisciplineerd, om alle onlusten te wraken, alle belediging te veroordeelen, alle gewapend verzet van harte verre weg te wenschen. Bij ons volk, dat in de kerk komt, behoefde men geen verborgen wapens te zoeken. Ons volk zal zijn toekomstverlangens hebben, het zal den dag nabij wenschen, waarop een Wilhelmus van Nassouwe weer opdinken zal vóór het balkon van het Paleis in Den Haag. Doch het zal dit goede doel niet nastreven met middelen, die oneerlijk zijn, of ontrouw aan het besluit van Generaal Winkelman. Het zal in het bezette gebied dit weer niet in eigen handen, doch in Gods handen stellen. Het zal, voorzoover het bidt, dit uur wel „met de wapenen" „heraufbeschwoeren" willen zien, doch dan met die

(Zie vervolg op blz. 278.)

Her-examen.

JOHANNES MARKUS was, zooals wij plegen te zeggen, uit een goed nest. Zijn moeder, die klaarblijkelijk een welgestelde weduwe is geweest, behoorde tot een der eerste lidmaten van de Jernzalemsche Gemeente. Mogelijk hebben er al handen bestaan tusschen dit gezin en den Heiland tijdens Zijn omwandeling. Maar wij willen bij het zekere blijven, de Gemeente te Jeruzalem was in het huis van deze Maria vergaderd. Als Petrus des nachts uit de gevangenis van Herodes bevrijd is, gaat hij naar haar woning en vindt daar de gemeente bijeen, biddend voor des apostels behoud. Johannes Markus heeft alzoo den heerlijken lentetijd van de Kerk medegemaakt, hij heeft haar kopstukken ontmoet, met de apostelen intiem verkeer. Bovendien was hij met twee vooraanstaande figuren uit de Gemeente op het nauwst verbonden. Petrus schijnt, wat wij noemen, zijn geestelijke vader te zijn geweest, die hem heeft onderwezen in het evangelie en hem door den Doop der Christelijke Kerk heeft ingelijfd. Algemeen wordt aangenomen, dat op den achtergrond der evangeliebeschrijving naar Markus de figuur van Petrus oprijst; Simon, zooals juist zijn latinus in dat evangelie zoo dikwijls schrijft. De vurige Petrus zal niet nagelaten hebben zijn beminden leerling te spreken van de heerlijkheid van den ambtelijken dienst onder den eenigen Koning Jezus Christus. De andere figuur van beteekenis, die grooten invloed heeft gehad op den jongen man, is Barnabas geweest. Een heel ander man dan de opbruiscende Petrus, de Schriften noemen hem met den heerlijken naam een zoon der vertroosting. Van geboorte uit het priesterlijk geslacht van Levi, had hij van den Heere een priesterlijk hart ontvangen. Hij was een goed man, staat er elders, vol des Heiligen Geestes. Barnabas was een der eersten die een akker verkocht om in de nooden der armen te voorzien. Barnabas was de eerste te Jeruzalem om Saulus, na zijn bekeering geschnud door de broeders, bij de hand te nemen en tot de apostelen te leiden. Als de jonge christenen uit de heidenen moeten worden opgebouwd in het geloof, zeggen de apostelen en de ouderlingen: dat is juist iets voor Barnabas! Deze goede man had er zulk een behagen in die teedere jonge levens te verzorgen, hij kon hen zoo hartelijk vermanen: Blijft toch dicht bij den Heere Jezus, dicht bij Jezus is het goed! Welnu, deze Barnabas was een neef van Johannes Markus, voor zulk een bloedverwant stort men gaarne het hart uit. Als de jonge christen het aan dat begrippe hart openbaart dat hij zulk een lust heeft om den Heere te dienen in het evangelie, zet Barnabas daar geen domper op. Hij meet de bezwaren niet uit noch somt de moeilijkheden op. Hij zal gezegd hebben: Waag het maar met God, de Heere is goed!

De tijd komt dat de hartewensch van Markus zal worden vervuld. Als Paulus en Barnabas op hun eerste zendingsreis uittrekken, nemen zij hem als hulpprediker mede. Maar het gaat niet lang goed, spoedig lezen wij dat deze hulpprediker naar het ouderlijk huis is teruggekeerd. De bijzondere aanleiding is ons niet bekend, maar wel bleek dat hij niet zoo overgegeven was aan den dienst des Heeren als voor den arbeid in het evangelie noodzakelijk is. Hij had de hand aan den ploeg geslagen en had omgezien naar wat achter ligt. Dat zijn begeerte, zij het dan zwak, nochtans oprecht was, blijkt uit het feit dat hij bij de tweede zendingsreis gaarne weer mede wil gaan. Goed! zegt Barnabas. Dat nooit! zegt Paulus, dien deserteur wil ik nooit weer mede hebben! Paulus was een heel ander man dan Barnabas. Een groot man, doch met de fonten van een groot man. Zelf uit één stuk stelde hij ook aan zijn medewerkers hoge eischen. Zijn uitgangspunt was goed: voor den dienst van Jezus is het beste niet goed genoeg, voor zwakkelingen, voor menschen die zichzelf zoeken, is daarin geen plaats. Toch ontbrak het den apostel ditmaal aan de zachtmoedigheid en het geduld, die den dienaar van Christus moet bezitten. Hij maakt zichzelf geducht boos op zijn medebroeder Barnabas, hij breekt alle banden met hem af en kiest zich in Silas een nieuwen reisgezel. Dan neemt Barnabas met zijn neef het zendingswerk ter hand, hij zegt als het ware: Wij zullen het samen opnieuw probeeren, Markus, de Heere is goed!

Dan zwijgt de geschiedenis een poos over hen beiden. Later blijkt dat Markus een uitnemend dienaar des evangelies en een sierlijk ambtsdrager der Gemeente is geworden. Hij werd een prediker bij de gratie Gods, die door zijn evangelie ons nog toespreekt. Wat zal Barnabas zich daarin hebben verblijd! Doch ook Saulus verheugde zich. Zijn verbittering is niet gebleven, driemaal schrijft hij in zijn brieven zeer gunstig over Johannes Markus. Ja, ten slotte wil hij hem zelfs bij zich hebben en geeft aan Timotheüs de opdracht: Breng Markus mede, want hij is uitstekend geschikt! Zoo

vercent God weer de harten van Zijn kinderen. Zoo leidt Hij ons, die dikwijls faalden, op tot den Heiligen Dienst! Heerlijk, dat er zulke geschiedenissen als van Johannes Markus in den Bijbel staan! God laat ons nooit in 's harten wreed vermoogen, wie ons verdoemt, de Heer verdoemt ons niet!

N. B.

(Vervolg van Kerkelijk Leven.)

wapenen, die we uit Openbaring XI kennen: de wapenen van het gebed. We weten, dat anderen die wapenen stomp vinden, en er om lachen. In elk geval zal men van die zijde dit wapen volkomen ongevaarlijk achten.

Provoceeren zal dat volk evenmin. Het zal niet de tegenstellingen toespitsen, niet aanklagen, waar het toch geen feltenkennis heeft; en het zal niet tarten, zelfs niet hen, van wie de thans elders vertoevende minister-president eens per radio verklaarde, dat ze persoonlijk onnederlandsche handelingen hadden verricht.

Maar het zal zijn God niet mogen verloochenen. Het zal niet elken Zondag preeken over de verschillen, die tusschen de leer van het nationaal-socialisme en de gereformeerde leer liggen, en die ingrijpend genoeg zijn. Maar het zal evenmin, wanneer het daartoe naar den gewonen gang van het ambtswerk de tijd is (b.v. in de catechismusprediking over het eerste gebod), die verschillen opzettelijk verzwijgen. Het zal zijn jeugd willen behouden; zijn vrije jeugd onder de macht der ouders. Het zal, voorzover het anti-revolutionair is, zijn opvatting van het gezag, van de overheid, regerende bij de gratie Gods, niet willen prijsgeven, noch ook de principiële doorwerking van die leer willen opschorten ter wille van menschen. Want men moet Gode meer gehoorzamen dan den menschen. Het zal niet, om te sarren, of om een vijandige stemming te kweken, den samengang breed uitmeten tusschen de mystiek van Jacob Böhme, en de filosofie van Fichte—Hegel, en het boek van Alfred Rosenberg, dat in Duitschland zoveel lezers vond. Maar het zal evenmin, als de kwestie aan de orde komt, of als anderszins ook de nood het vordert (indien b.v. onze boekhandel zou overstromd worden, of onze jeugdactie van haar vrijheid zou beroofd worden), dien principiële samengang verzwijgen, en — het zal blijven veroordeelen een leer, die wij niet mogen verdragen. M.a.w., dat volk zal de N.S.B.'ers als personen geen kwaad doen, noch het verschil tusschen wat zij persoonlijk deden en wat de N.S.B. qua talls deed, veronachtzamen. Maar het zal de leerstellingen der N.S.B. blijven veroordeelen. Het zal de wapens, die men zien kan, gestrekt laten. Maar het zal de geestelijke wapens niet strekken, en liever vervolgelingen lijden, dan in dezen ontrouw zijn aan zijn God, den Levende. Het zal ook blijven bidden voor de Joden, hen niet weren van het doopvont, indien zij zich bekeeren. Het zal bloed, ras en bodem aan Woord en Geest ondergeschikt verklaren.

In hoeverre nu de begrippen rijks-vijandig en duitsch-vijandig elkaar willen interpreteren, weet ik niet. Wij moeten ons ook niet nerveus maken; het geloof heeft zijn eigen rust.

Maar we moeten wel ons indenken, welke voetangels en klemmen hier liggen, opdat al degenen, wien zulks te eeniger tijd mocht aangaan, bijtijds bedenken, wat Zondag 37 zegt van het rechte eed zweren. Dat is o.m. God aanroepen, dat Hij ons straffe, indien wij valscheheid zweren.

Nogmaals, wij weten niet, of ooit eenige verordening der bezettende mogendheid ons werkelijk zal kwetsen in ons laatste bolwerk: de consciëntie. Maar één ding weten wij wel: een opgelegde straf van menschen weegt niet op tegen een door een valschen eed afgesmeekte eeuwige straf van God den Heere.

O Heere, Uw Woord is in der eeuwigheid, en Uw werken prijzen U. Gij hebt U hier een volk vergaderd, dat op vele malen en op velerlei wijze van U veel goeds gezegd heeft. O Heere, laat die woorden hun niet in het aangezicht slaan. — De zonen van een Rijk, dat in de laatste jaren soms een leger begunstigd heeft, die tegen Uw Woord ingaat, loopen ons huis voorbij. Ze kunnen ook verlangen, er in te komen. Ook onder die zonen zijn er, die Uw Naam belijden: laat onze eeden evenmin als de hunne in ons samenkomen U in het aangezicht weerspreken. Doe ons recht, o God, doe ons recht. En in alle geval: verheerlijk Uw Naam; want hiertoe zijn wij in deze ure gekomen, Vader. En laat ons het goede zoeken ook voor Duitschland, het eenig goede, dat is de trouwe belijdenis van Uw Naam, en van Jesus Christus, onzen Oppersten Leidsman en Archeeg, onzen Leider, onzen Koning. En laat ons het goede zoeken voor ons eigen geslagen volk, opdat het niet door ons stilzwijgen nog meer uiteengeslagen worde. Bewaar ons, Vader, voor verraad, tegenover U gepleegd. Bewaar, die over onze grenzen kwamen; Gij weet, voor hoelang; bewaar ze voor hetgeen onze gebieden zou verhinderen, en onze door Christus vrijgemaakte consciëntie zou willen onderwerpen aan een dienstbaarheid, die niet van Jesus Christus is, noch zich met Hem verdraagt. Bescherm onze kinderen, opdat de gesneuvelden onder hen niet zouden moeten worden benijd, als die weggenomen zouden zijn vóór den dag des kwaads. Heere, laat ons leven, leven. Leven met een vrije consciëntie. En neem onze zonden

weg, want die zijn groot. Onze zonden van spreken, en niet minder die van zwijgen. En zegen onze Souvereine, onze Koningin Wilhelmina, en haar Huis, en geef ons vrede over Europa; en doe ons vast gelooven, dat die vrede er is, dien Gij hebt uitgeroepen in de velden van Bethlehem Efrata. En bind ons aan Uw Woord. Amen.

K. S.

WIE WIL HELPEN?

In een dorp „ergens in Nederland" is tijdens den oorlog het kerkgebouw van de Geref. Kerk in brand geschoten en de belendende pastorie is daardoor mede een prooi van de vlammen geworden. Het in de pastorie wonende predikantsgezin is van alles beroofd: kleeren, meubels en boeken, alles is totaal verbrand, niets is gered kunnen worden.

Nu is mijn verzoek het volgende. Er zijn waarschijnlijk wel lezers, die theologische boekwerken uit hun bibliotheek zouden willen afstaan aan een predikant, die niets meer heeft, zelfs geen bijbel meer. Commentaren zijn natuurlijk het meest welkom. Wie wil hier helpen? De gemeente, welke deze predikant dient, is klein en hulpbehoevend. Het traktement, dat hij geniet, is beneden het minimum. Van het opnieuw aanschaffen van een bibliotheek is daarom absoluut geen sprake.

Indien iemand iets te missen heeft, wil hij dan even met mij correspondeeren, opdat geen dubbele exemplaren gestuurd worden? Wil iemand, die geen boeken heeft, toch wat doen, dan zal natuurlijk een gift ook heel welkom zijn.

's-Gravendeel.

J. M. SPIER.

Van der Palm, het troetelkind.

Een der meest karakteristieke figuren van het Fransche tijdvak in ons land was Prof. Johannes Hendricus van der Palm, de grootvader van Nic. Beets.

Hij studeerde te gelijk met Bilderdijk aan de universiteit te Leiden en het scheen eerst, dat deze twee hoogbegaafde studenten gesworen vrienden zouden worden en blijven.

Bilderdijk van zijn kant had dit graag gewild. Hij had behoefte aan vriendschap. Herhaaldelijk heeft hij en Van der Palm en Rhijnvis gesmeekt hem hun vriendschap te schenken. De groote Eenname heeft gesnakt naar gemeenschap, al leek het soms, dat hij iedereen van zich afstootte.

In zijn studentenjaren begint het zoo mooi. Hij schrijft gedichten in de „vriendenrollen" van zijn academievrienden. Van der Palm krijgt ook de beurt en een wat goede:

Wanneer ik 't hart voor de kracht der vriendschap
[voel aan 't branden,

En, hevig aangedaan,

Door d'angsten knoop geklemd in heur gewijde

[banden,

Van vreugd aämechtig slaan;

Dan schrei ik, gansch vervoerd en als mij zelf

[onttoogen,

De Godheid staamlend aan:

Gij schonkt me in dezen vriend, weldadig

[Alvermogen!

Het allerhoogste goed, een sterveling toe te staan!

Bilderdijk, de „altijd Overdrevene", is hier kind van zijn tijd.

Jawel, maar het heimwee naar echte, zuivere vriendschap roept er toch in en hij meent in Van der Palm een vriend gevonden te hebben.

En Van der Palm schijnt het ook wel te meenen. Wanneer Bilderdijk op schitterende wijze gepromoveerd is, schrijft Van der Palm op zijn beurt een vers in den rol van zijn „halsvriend" en noemde zich gelukkig

„...in hem (wiens schitterende eer

Bij 't dankbaar nakroost nooit versterve!)

In Febus eelsten zoon, den Gunstling van Minerve,

Een teergevoelig vriend..."

De vriendschap schijnt dus wel hecht.

En Dr van Vloten, die nu letterlijk Bilderdijk van alle dingen de schuld geven wil, zegt er van:

„Beide jonge menschen, bestemd om een gansche nieuwe jaartelling in de nederlandsche proza en poëzie te openen, hoorden bij elkander, oefenden elkander, bewonderden elkander, hadden elkander lief en gevoelden, dat zij elkander waard waren. Ze schenen bestemd den weg des roems met tezamen geslagen handen op te treden en ten einde te wandelen. Het zou een schoone bijzonderheid in de geschiedenis der vaderlandsche Letteren geweest zijn..."

Inderdaad, hadde het aan Dr van Vloten gelegen, de historie van Bilderdijk zou een andere geweest zijn, méér roem, méér rijkdom, méér vriendschap zou hij genoten hebben, maar... geen profet, geen Vader van het Reveil zou hij geweest zijn.

Van Vloten zoekt de oorzaak van het stuk slaan van deze vriendschap natuurlijk alléén bij Bilderdijk. Hij spreekt zelfs van „de mate van weersin", waarin zich de „uiteenlopende aanleg (die volgens hem de oorzaak van de scheiding is geweest) bij Bilderdijk uitte".

Maar Da Costa zegt het ons anders: „het leven

zou hen straks uit elkander slaan". En wij, die zoo veel verder achter de feiten staan, kunnen het nog nauwkeuriger presiciëren: de vervaltijd — de tijd van afval — waarin Van der Palm zich heel goed en Bilderdijk zich nooit schikken kon, zou hen uiteen slaan.

Van der Palm is het troetelkind van den franschen tijd in ons land geworden en Bilderdijk, de verworpen, de banneling. Dat is het verschil.

En het lijkt wel alsof God zelf dezen vromen „leiders", die bij al hun verraad aan de heilige beginselen, toch goed „orthodox" wenschten te blijven en om hun stichtelijkheid en dierbaarheid bij de eenvoudigen in goeden reuk stonden, allen wind in de zeilen geeft. Menschen als Rhijnvis Feith, Van Lennep, Van der Palm hadden al hun kansen. Ze voelden zich welgeslaagde en gelukkige menschen, niettegenstaande het met ons land en volk door de zwartste diepte en grievendste vernedering heen glog.

In een voorrede van het vijfde deel van zijn „kinderbijbel" schrijft Van der Palm, nadat hem een zoon door den dood is weggenomen:

„Had ik hem mogen behouden! Maar zelfs nu bij en onder dit verlies, kan ik niet de woorden der vurigste dankbaarheid vinden voor mijn lot. Misschien indien ik hem behouden had, ware ik gelukkiger geweest, dan een sterveling hier beneden kan dragen..."

En hij heeft reden om zich „gelukkig" te achten, althans van den egoïstisch-menschelijken kant bezien.

Hij is als predikant de gevierde kanselredenaar. Zijn kerken zijn altijd tjokvol. Men mag zijn stichtelijk, bevindelijk woord wel. En wanneer hij zijn preek gehouden heeft, loopt hij zoo terloops bij zijn uitgever aan, die zijn preeken drukt en dan liggen zijn f 100.— steeds al gereed. En wanneer zijn uitgegeven preeken tot preekenbundels uitdijen, geeft hij ze opnieuw uit en prijst hij zich in een voorrede „schier te gelukkig".

Maar Bilderdijk heeft voor zijn preeken (op zijn manier dan) nooit f 100.— gebedurd bij zijn uitgever. Ik denk hier aan wat Kuyper zegt in zijn Bilderdijk Gedenkrede: „Voor wat hij uitgaf, één gulden de bladzij, zijn „Ondergang der Eerste wereld" hem voor f 60.— afgekocht..."

Werkelijk, het is zoo! En daar kleefde geen gemakkelij op te dischen stichtelijkheid aan, maar zweet en bloed en tranen...

Van der Palm, schier te gelukkig...

Maar Bilderdijk klaagt op zijn ouden dag aan Tydeman — één der weinigen, die waarlijk vriend met hem geweest zijn —: „Ik zou geen drie dagen van heel mijn leven kunnen noemen, waarop ik waarlijk gelukkig geweest ben".

„Mans eigen schuld zeggen de achttiende-eeuwers. Hij heeft zijn kansen voorbij laten gaan! Hij was niet „voorzichtig", niet „soepel", niet „tremsch"...

Hoe heeft de vrome Van der Palm het gedaan gekregen zoo „schier te gelukkig" te worden?

We zullen eens opslaan wat de Heer Janse van Biggkerke er van zegt in zijn boek: „Van Dordt tot '34":

„De jonge Van der Palm deed zelfs mee aan de wapenoefeningen der vrijcorpsen (we zijn in de dagen, waarin Nederland bezig is zich aan de Franschen te versjacheren en Van der Palm doet er niet alleen met het woord, maar ook met de daad aan mee!) Toen de Pruisen kwamen in 1787, verdween hij plotseling op een zondagavond uit zijn gemeente te Maartensdijk, omdat hij de wraak der Oranjegezinde Bunschoter visschers vreesde. Maar in 1793 hield hij een dankstond in de kerk te Middelburg, omdat de fransche broeders nu waren gekomen om de rechten van den mensch te brengen. God had met eigen hand den jenever over de rivieren gelegd voor de weldoeners, zei hij..." En de Heer Janse voegt er aan toe: „Zeer afdierbaar moet dat geweest zijn".

Op het feest der alliantie tusschen de fransche en nederlandsche Republieken, welke in 1796 werd gehouden, houdt Van der Palm zijn „Aanspraak en dankzegging". De Heer Janse zegt: „In dienzelfden tijd werd een eenvoudig Walehersch boertje door de politie opgepakt, omdat hij tegen een vriend in een particulier gesprek had gezegd: „die alliantie met Frankrijk is een verdoemd stuk". Daarvoor werd hij opgesloten in den kerker te Middelburg, waar hij in Januari 1798 ellendig omkwam. In dienzelfden tijd was de vrome, brave lofredenaar op de fransche Revolutie professor in Leiden. Het volgend jaar werd hij „Agent van nationale Opvoeding" (Minister van Onderwijs).

Dat alles was het loon, dat Van der Palm beurde voor het in dienst stellen in den franschen tijd van zijn gaven en talenten, „ten algemeene nutte", voor zijn „soepele aanpassing" aan de gewijzigde omstandigheden. Het betaalde wel goed.

In zijn preeken, zijn redevoeringen en geschriften verheerlijkte hij de „nieuwe toestanden", die onder het fransche bewind tot stand kwamen.

Maar wanneer het straks alles verkeerd loopt en onze jongens door Napoleon voor de slagvelden worden opgeëischt en ons volk al maar méér verarmt, weet Van der Palm even gracieus als Van Lennep en Rhijnvis zijn draai te nemen.

Zonder schuldbelijdenis, zonder erkenning van dwaling zelfs, verandert hij met de rest van „politiek inzicht" en schrijft in 1813 zijn „Vaderlandsche uitboezeming".

En wéér is Van der Palm de gevierde man. Hij wordt lid van schier alle geleerde Maatschappijen;

1) A. Janse, Van Dordt tot '34, pag. 49.